

Інформаційна довідка
щодо припинення дії Угоди між Урядом України та Урядом Білорусі
про трудову діяльність та соціальний захист
громадян України та Республіки Білорусь*

Вступ

Важливою процедурою, пов'язаною з дією міжнародних договорів, є порядок їх припинення, що регулюється статтями 54 – 64 Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 року, до якої Україна приєдналася. Міжнародний договір може бути припинено за взаємною згодою його учасників або відповідно до положень самого договору (стаття 54 Конвенції). Згідно з частиною другою статті 19 Угоди між Урядом України та Урядом Республіки Білорусь про трудову діяльність та соціальний захист громадян України та Республіки Білорусь від 17 липня 1995 року (далі – Угода) її дія автоматично продовжується на кожний наступний рік, якщо жодна зі сторін не повідомить письмово іншу Сторону про свій намір припинити дію Угоди за 6 місяців до закінчення відповідного терміну. Процедура припинення міжнародних договорів України передбачена статтею 24 Закону України «Про міжнародні договори України». Згідно з її положеннями припинення дії цієї Угоди потребує прийняття відповідного закону.

Основна частина

Припинення дії міжнародного договору означає, що він втрачає свою обов'язкову силу для його учасників і припиняє породжувати права й обов'язки у відносинах, що ним регламентувалися. Внесеним на розгляд Верховної Ради України законопроектом «Про припинення дії Угоди між Урядом України та Урядом Республіки Білорусь про трудову діяльність та соціальний захист громадян України та Республіки Білорусь, які працюють за межами своїх держав, та Протоколу між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Білорусь про внесення змін і доповнень до Угоди між Урядом України та Урядом Республіки Білорусь про трудову діяльність та соціальний захист громадян України та Республіки Білорусь, які працюють за межами своїх держав» (реєстр. № 0211 від 28.06.2023 р.) пропонується припинити дію Угоди, основним змістом якої є особливості регулювання трудових відносин, а також зміст трудових прав громадян України та громадян Республіки Білорусь під час здійснення ними трудової діяльності на території іншої держави.

Правовий статус іноземців та осіб без громадянства, які перебувають в Україні, регулюється Законом України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства». Щодо гарантій трудових прав, то відповідно до статей 8 та 8-1 Кодексу законів про працю України та статті 52 Закону України «Про міжнародне приватне право» до трудових відносин іноземних громадян застосовується право держави, у якій виконується робота, якщо інше не передбачено законом або міжнародним договором України. Таким чином, наслідком припинення Угоди стане поширення норм трудового законодавства України на трудові відносини громадян Білорусі, які працюють на території нашої держави, з урахуванням

їхнього статусу як іноземних осіб. Варто зазначити, що відповідно до трудового законодавства України, у тому числі з питань працевлаштування, осучаснено засади порядку застосування праці іноземців та осіб без громадянства, а також гарантії їх прав у соціально-трудої сфері. Так, відповідно до Закону України «Про зайнятість населення» визначено порядок надання дозволу на застосування праці іноземців та осіб без громадянства на території України. Окремо передбачено особливості видачі та продовження дії дозволу на застосування праці громадян Республіки Білорусь, а також інших держав, визнаних такими, що становлять загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності і демократичному конституційному ладу та іншим національним інтересам України. Видача й продовження дозволу здійснюються за погодженням із регіональними органами Служби безпеки України (стаття 42 Закону «Про зайнятість населення»).

Відповідно до статті 11 Угоди питання пенсійного забезпечення працівників та членів їхніх сімей регулюється Угодою про гарантії прав громадян держав – учасниць Співдружності Незалежних Держав у галузі пенсійного забезпечення від 13.03.1992 р., з якої Україна вийшла. У зв'язку з цим питання врегулювання права на призначення пенсії особам, які набули стаж в інших державах – учасницях СНД (Білорусь, Вірменія, Казахстан, Киргизстан, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан), військовослужбовцям, які отримували пенсію відповідно до Угоди про порядок пенсійного забезпечення військовослужбовців та членів їхніх сімей і державне страхування військовослужбовців держав – учасниць Співдружності Незалежних Держав від 15.05.1992 р., співробітникам органів внутрішніх справ, які отримували пенсію відповідно до Угоди про порядок пенсійного забезпечення та державного страхування співробітників органів внутрішніх справ держав – учасниць Співдружності Незалежних Держав від 24.12.1993 р., потребує вирішення шляхом внесення змін у національне законодавство з метою посилення гарантій пенсійних прав громадян України, які працювали за межами нашої держави.

За загальним правилом та відповідно до статті 51 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» за час перебування за кордоном пенсія виплачується в тому разі, якщо це передбачено міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України. Окрім того, за наявності двостороннього договору (угоди) про соціальне забезпечення між Україною та державою, до якої пенсіонер виїжджає на постійне проживання, можна звернутися до компетентного органу з питань пенсійного забезпечення з клопотанням про переведення (переказ) пенсії (частини пенсії). Таким чином, положення міжнародних договорів (угод), у частині призначення та виплати пенсій, розподіляються на два види: договори, за якими витрати на виплату пенсій здійснює держава, на території якої проживає отримувач (територіальний принцип), та договори, за якими кожна договірною стороною призначає та виплачує пенсію за відповідний страховий (трудої) стаж, набутий на території держави цієї сторони (пропорційний принцип).

За територіальним принципом пенсійне забезпечення здійснюється за законодавством держави проживання та за рахунок коштів солідарного пенсійного забезпечення (за винятком випадків, коли законодавством держави проживання зазначений вид пенсії не передбачений). Для встановлення права на пенсію, у тому числі на пільгових умовах і за вислугу років, враховується стаж, набутий на території держави, з якою укладено договір (угоду), та розмір заробітку (доходу), виходячи з офіційно встановленого курсу на момент призначення пенсії. Призначення пенсій здійснюється за місцем проживання пенсіонера. Угодою про гарантії прав громадян держав – учасниць Співдружності Незалежних Держав у галузі пенсійного забезпечення від 13.03.1992 р., на яку міститься посилання у Угоді, передбачено здійснення пенсійного забезпечення за територіальним принципом.

За пропорційним принципом пенсія призначається та виплачується кожною державою лише за страховий стаж, набутий на її території. Страховий стаж, набутий за законодавством іншої держави, враховується для визначення права на пенсію так, ніби цей стаж набуто за законодавством держави проживання за умови, що періоди страхового стажу не перекриваються у часі. Фінансування виплат таких пенсій (частини пенсій) відбувається державою, в якій пенсіонер набув страховий стаж, шляхом переказу призначеної пенсії (як правило, щоквартально, у доларах США або в євро за офіційним обмінним курсом). Витрати, пов'язані з переказом пенсій за кордон, здійснюються за рахунок коштів пенсійних фондів, що здійснюють такий переказ. Одержувачі пенсій не несуть витрат, пов'язаних із переведенням належних їм грошей.

Із метою комплексного вирішення проблем пенсійного забезпечення, обумовлених виходом України з Угоди про гарантії прав громадян держав – учасниць Співдружності Незалежних Держав в галузі пенсійного забезпечення від 13.03.1992 р., та диференційного підходу до порядку зарахування особам страхового стажу, набутого за кордоном, розроблено законопроект «Про внесення змін до деяких законів України щодо пропорційного обчислення страхового стажу особам, які працювали за межами України» (реєстр. № 9453 від 03.07.2023 р.).

Висновки

Положення законопроекту «Про припинення дії Угоди між Урядом України та Урядом Республіки Білорусь про трудову діяльність та соціальний захист громадян України та Республіки Білорусь, які працюють за межами своїх держав, та Протоколу між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Білорусь про внесення змін і доповнень до Угоди між Урядом України та Урядом Республіки Білорусь про трудову діяльність та соціальний захист громадян України та Республіки Білорусь, які працюють за межами своїх держав» (реєстр. № 0211 від 28.06.2023 р.) відповідають вимогам міжнародного законодавства щодо припинення міжнародних угод. Пропонований порядок припинення Угоди відповідає вимогам Закону України «Про міжнародні договори України». Зазначені в інформаційній довідці зміни у трудовому законодавстві, зокрема у Законі України «Про зайнятість населення», та підготовлений законопроект (реєстр. № 9453

від 03.07.2023 р.) є свідченням комплексного підходу до вирішення проблеми забезпечення реалізації особами набутих прав у соціальній сфері та відповідає тенденціям розвитку законодавства щодо регулювання трудових відносин із застосуванням праці іноземних громадян.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*